
SING AS WE GO

Een ingehouden snik op de radio

Column Wim Noordhoek

Een radioprogramma is een combinatie van journalistiek en theater. Wie het medium voluit wil gebruiken doet er goed aan die twee in de gaten te houden.

Een voorbeeld uit eigen ondervinding.

In de jaren 1989-1990 maakte ik een serie over de geschiedenis van de radio.

Rudy Kousbroek en zijn liefde voor muziek en geluid had ik al eerder leren kennen, bij een speurtocht naar de 'Zingende honden' (Don Charles and his Singing Dogs). De radiokant van Rudy's Indische jeugd zou een keer aan bod komen. Op 10 april 1990 was het zover.

Van de 'Indische radio' is maar heel weinig bewaard gebleven. Het voornaamste station in de vooroorlogse Nederlands-Indische archipel was de NIROM, de Nederlands-Indische Radio Omroep Maatschappij, waarop de gezindten om beurten het woord voerden. Ze waren twee keer per dag in de lucht. Daarnaast had je PHOHI, de commerciële Philips Holland-Indië zender, die lichte kost bracht voor onze mensen overzee. Voor de miljoenen 'inlanders' was er vrijwel geen radio. PHOHI is inmiddels een beetje gearchiveerd; uit wat teruggevonden werd heb ik een lange radioserie gemaakt voor De Avonden, terug te vinden op Internet, en een samenvatting op 19 augustus 2004, ook met Rudy Kousbroek.

In 1990 belegde ik twee radiosessies over de NIROM. Met aan tafel de oud-Indischgasten Peter Schumacher, Bert Garthoff en Rudy Kousbroek. Garthoff werkte tot de Japanners kwamen (1942) als omroeper bij de NIROM, Kousbroek zat tot dan bij zijn ouders op Sumatra en luisterde ernaar.

Ik legde wat fragmenten klaar, ze luisterden en gaven commentaar.

Wat de meeste indruk maakte was gek genoeg het verslag van een 'verkeerstelling' in Batavia, in 1946, uitgevoerd door padvindsters. Binnen een halfuurtje hoorden de drie mannen alle oude Nederlandse straatnamen van de stad voorbijgaan, met de passerende aantallen fietsers en auto's. Enkel het horen van die zeer Nederlandse straatnamen was genoeg. Ze zagen de stad voor zich. Ze waren er. Zoals Kousbroek het eens schreef: 'Precies de weg weten in een huis dat niet meer bestaat'.

De weinige fragmenten werden ten gehore gebracht. Er zijn er bijelkaar maar een stuk of vijftien. Dat komt omdat het meeste live werd uitgezonden en niet tevoren opgenomen. 'Miss Ribobet' zong, er werd een koninginnedag gevierd (als er weinig bewaard blijft, altijd nog wel een koninginnedag), men putte uit z'n geheugen.

Geluid heeft, net als geur, het vermogen je heel direct terug te brengen naar het verleden, zonder tussenkomst van 'de herinnering van de herinnering', de foto of de film, die de plaats van de oorspronkelijk herinnerde gebeurtenissen gaat innemen. Vooral wat beluisterd werd vóór rondweg het veertiende jaar blijkt hardnekkig te bekijken.

Kousbroek greep de kans zijn speurtocht voort te zetten naar de herkenningmelodie, de 'tune' van de NIROM. Die tocht was eerder gestrand in een poging om middels een transcriptie in notenschrift in NRC-Handelsblad het melodietje thuis te brengen. Er waren nauwelijks reacties op gekomen.

Nu, op de radio, kon hij het wijsje voorzingen.

Dat zou kunnen helpen.

We luisterden ademloos toe (nóg ken ik dat wijsje uit m'n hoofd). Zo klonk dus in huize Kousbroek op Sumatra, begin jaren '40 de NIROM herkenningmelodie, viermaal per dag. Het was, volgens Rudy, een deuntje op een hammondorgel.

In de week die volgde kwamen veertien schriftelijke reacties binnen. Waarvan er vier identiek waren. De briefschrijvers herkenden het liedje 'Sing as we go', in de jaren '30 populair geworden door de Engelse zangeres Gracie Fields (uit Lancashire).

Een liedje. Nu nog dat hammondorgel.

Ik vertelde Rudy niks, maar ging zoeken in de Fonothek. Het was vrijdag, die avond zou ik de tweede aflevering uitzenden, en het zou toch mooi zijn als daarin, aan het slot, de uitslag van Rudy Kousbroeks muzikale rondvraag bekend kon worden gemaakt.

In de Fonothek stuitte ik op veel versies van *Sing as we go*, maar allemaal met zang. Eentje was een medley, waar het onderdeel van vormde, en waarachtig instrumentaal.

De tijd drong. Ik hield tijd vrij aan het eind van het uur.

De transcriptie van de 78-toerenplaat kwam. Ik luisterde en dacht, toen het *Sing as we go*-stukje kwam (het duurde minder dan een minuut): 'Als ik in 1938 een tune moest uitzoeken voor een programma, dan koos ik dit.'

Het deuntje was stralend opgewekt. En onmiddellijk herkenbaar.

Zo'n ding dat je nooit meer uit je kop krijgt.

Het was nu zeven uur, na het nieuws van acht uur zouden we uitzenden.

Ik belde Rudy Kousbroek en zette het bandje klaar.

"Rudy, ik geloof dat ik iets heb," zei ik, "wil je even luisteren?"

Nu moet ik er bij zeggen dat ik dit telefoongesprek ook liet opnemen. En dat zonder het hem te zeggen.

Een oude radiovoorzorg. Je weet niet wat er gaat gebeuren, laat voor de zekerheid altijd een bandje meelopen.

Het melodietje op het orgel. Rudy's zware ademhaling.

Geluid van, ja wat? Hij raakt licht ontroerd, dat weet ik, en hij schaamt zich niet voor emotie. Zijn mooiste titel is niet voor niets *Een kuil om snikkend in te vallen*.

Gesnotter. En ja, een ingehouden snik. En nog een paar.

"Ja, dit is het."

"Geen twijfel?"

We nemen afscheid.

Maar niet voor lang. Het is half acht. Ik bel Kousbroek weer.

Hij is bijgekomen.

"Ik weet wat je gaat zeggen."

"Ja sorry, ik heb het opgenomen zonet. Mag ik het uitzenden?"

Hij zegt: "Dat laat ik geheel aan jou over. Het zou kunnen zijn dat wij elkaar hierna nooit meer spreken."